

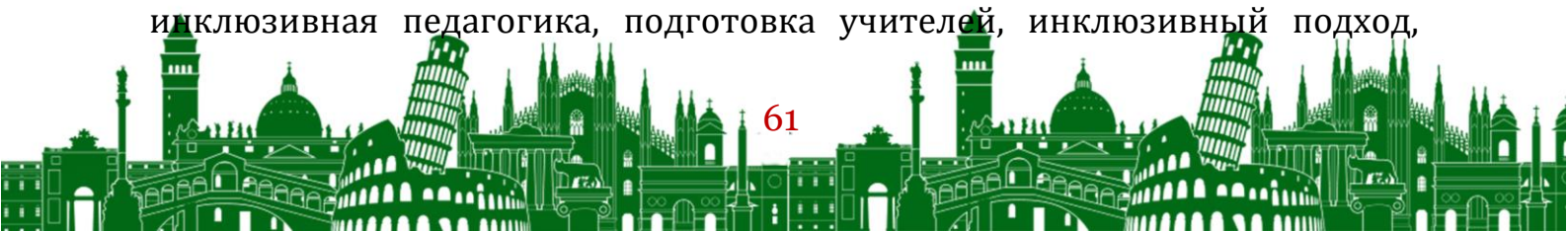
INKLYUZIV TA'LIM MODELLARI: TAHLILI VA XUSUSIYATLARI**Eshmuratova Dildor**Shahrisabz davlat pedagogika instituti Pedagogika
fakulteti Pedagogika kafedra o'qituvchisi**Norboboyeva Dinora**Shahrisabz davlat pedagogika instituti Pedagogika
fakulteti biologiya yo'nalishi 2-bosqich talabasi<https://doi.org/10.5281/zenodo.15139244>

Annotatsiya: Ushbu maqolada inklyuziv ta'lim modellari, ularning xususiyatlari va ta'lim tizimidagi o'rni tahlil qilinadi. Inklyuziv ta'lim har bir o'quvchiga o'zining maxsus ehtiyojlari va qobiliyatlariga mos ta'lim olish imkoniyatini taqdim etishni maqsad qilgan tizimdir. Maqolada inklyuziv ta'limning asosiy modellari, ularning samaradorligi, foydalari va kamchiliklari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, har bir modelning qanday qilib amaliyotda tatbiq etilishi, ta'lim tizimining rivojlanishiga qanday ta'sir ko'rsatishi haqida xulosalar chiqariladi. Tadqiqotda inklyuziv ta'limni joriy etishda yuzaga keladigan asosiy qiyinchiliklar, shu jumladan o'qituvchilarni tayyorlash, metodologik yondashuvlar va jamiyatdagi inklyuziv ta'limga bo'lgan munosabat tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Inklyuziv ta'lim, ta'lim modellari, maxsus ehtiyojlar, pedagogika, ta'lim tizimi, inkluziv pedagogika, o'qituvchi tayyorlash, inklyuziv yondashuv, ta'lim samaradorligi, ta'lim islohotlari, pedagogik strategiyalar, jamiyatda inklyuzivlik.

Аннотация: В данной статье анализируются модели инклюзивного образования, их особенности и место в образовательной системе. Инклюзивное образование направлено на предоставление каждому учащемуся возможности получения образования, соответствующего его индивидуальным потребностям и возможностям. В статье рассматриваются основные модели инклюзивного образования, их эффективность, преимущества и недостатки. Также анализируются основные трудности, возникающие при внедрении инклюзивного образования, включая подготовку учителей, методологические подходы и отношение общества к инклюзивному обучению. Основное внимание уделяется тому, как каждая модель может быть реализована на практике и как она влияет на развитие образовательной системы.

Ключевые слова: Инклюзивное образование, образовательные модели, специальные потребности, педагогика, образовательная система, инклюзивная педагогика, подготовка учителей, инклюзивный подход,

эффективность образования, образовательные реформы, педагогические стратегии, инклюзивность в обществе.

Abstract: This article analyzes inclusive education models, their characteristics, and their place in the education system. Inclusive education aims to provide every student with the opportunity to receive education that meets their individual needs and capabilities. The article discusses the main models of inclusive education, their effectiveness, advantages, and disadvantages. It also analyzes the key challenges in implementing inclusive education, including teacher training, methodological approaches, and society's attitude toward inclusive education. The focus is on how each model can be practically implemented and how it influences the development of the education system.

Key words: Inclusive education, education models, special needs, pedagogy, education system, inclusive pedagogy, teacher training, inclusive approach, education effectiveness, educational reforms, pedagogical strategies, societal inclusiveness.

Kirish. Bugungi kunda inklyuziv ta'lim dunyo miqyosida ta'lim tizimlarining asosiy yo'nalishlaridan biriga aylangan. Inklyuziv ta'lim — bu har bir bolaning ehtiyojlariga mos keladigan ta'lim olish imkoniyatlarini yaratish orqali ularning jamiyatga to'liq integratsiyasini ta'minlashga qaratilgan yondashuvdir. Inklyuziv ta'lim modellarining asosiy maqsadi, barcha o'quvchilarga, jumladan, maxsus ehtiyojlarga ega bolalarga, bir xil ta'lim olish imkoniyatlarini yaratishdir. Inklyuziv ta'lim modellari har bir o'quvchining o'ziga xos qobiliyatlariga, ijtimoiy va psixologik ehtiyojlariga mos ta'limni taqdim etishga asoslangan. Bunday modellarni joriy etishda pedagoglar, o'quvchilar va ota-onalar o'rtasidagi hamkorlik, ta'lim muassasalarining infratuzilmasi va jamiyatdagi inklyuzivlikka bo'lgan munosabatlar katta ahamiyatga ega. Ushbu maqolada inklyuziv ta'limni amalga oshirishda qo'llaniladigan asosiy modellarga, ularning o'ziga xos xususiyatlari va ta'lim tizimidagi o'рни, shuningdek, har bir modelning samaradorligini oshirish bo'yicha takliflarga to'xtalamiz. UNESCO (2009). Policy Guidelines on Inclusion in Education. Paris: UNESCO. Ushbu hujjat inklyuziv ta'limni rivojlantirish va amalga oshirish bo'yicha siyosiy yo'riqnomalarni taqdim etadi. Inklyuziv ta'lim tizimining xalqaro amaliyotlari va muvaffaqiyatli integratsiya strategiyalarini o'rganish jarayonida asosiy nuqtalar sifatida normativ hujjatlar va ular orqali amalga oshiriladigan davlat siyosatiga e'tibor qaratiladi. Ainscow, M., & Booth, T. (2002). The Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools. Bristol: Centre for Studies in Inclusive Education. Ushbu adabiyotda inklyuziv ta'limni maktablarda samarali tatbiq

etish uchun zarur bo'lgan asosiy indekslar va metodologiyalar muhokama qilinadi. Maqolada inklyuziv ta'limga doir muammolarni bartaraf etish uchun umumiy pedagogik yondashuvlar va inkluziv metodlar taqdim etilgan. Florian, L. (2014). The Inclusive Classroom: Education for All. Cambridge: Cambridge University Press. Ushbu asarda inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillari va metodologik yondashuvlari, shu jumladan o'qituvchilarni tayyorlash va maxsus ehtiyojlarga ega bolalar bilan ishlash bo'yicha tavsiyalar taqdim etiladi. Kitobda inklyuziv ta'limning samarali amaliyotlarini keltirgan bo'lib, bu metodlar nafaqat o'quvchilarga, balki o'qituvchilarga ham foyda keltiradi. Mitchell, D. (2014). Inclusive Education: A Practical Guide to Supporting Diversity in the Classroom. London: Routledge. Bu qo'llanma inklyuziv ta'limning amaliy jihatlarini o'rganish uchun zarur bo'lgan asosiy tavsiyalarni o'z ichiga oladi. Maktablarda turli ehtiyojlarga ega bolalar bilan ishlash uchun pedagogik yondashuvlar va amaliyotlar taqdim etilgan. Kitobda inklyuziv metodlarni amalga oshirishdagi muammolar va ularni qanday yengish bo'yicha maslahatlar keltirilgan. European Agency for Special Needs and Inclusive Education (2012). Inclusive Education and Effective Classroom Practices. Odense: European Agency for Special Needs and Inclusive Education. Ushbu manba inklyuziv ta'limni amalga qanday qilib samarali tashkil etish haqida batafsil ma'lumot beradi. Maktablarda inklyuziv metodlarni joriy etish bo'yicha tajribalar va samarali yondashuvlar tahlil qilinadi. Shuningdek, o'quvchilarning muvaffaqiyatli o'qishiga yordam beradigan o'quv resurslari va metodologiyalarni ishlab chiqish masalalari ko'rib chiqiladi.

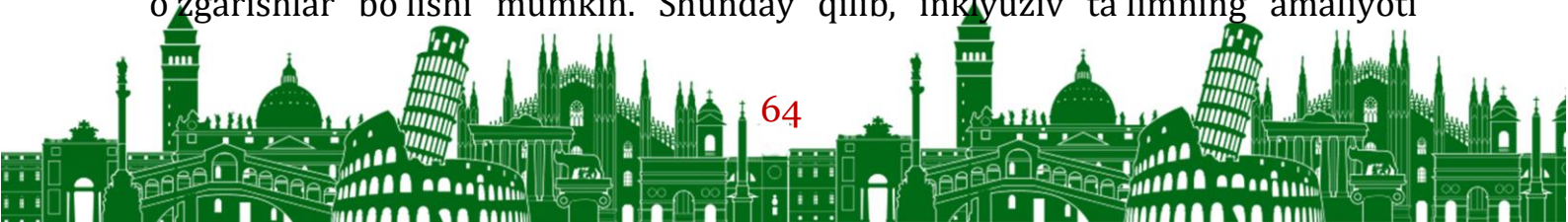
Tadqiqot metodlari. Tadqiqotning asosiy usuliga adabiyotlarni tahlil qilish kiradi. Bu metod inklyuziv ta'limning turli modellari, ular bilan bog'liq yondashuvlar va muvaffaqiyatli amaliyotlarni o'rganishni nazarda tutadi. Tadqiqot davomida inklyuziv ta'limni rivojlantirishdagi xalqaro tajribalarning samaradorligini tahlil qilish orqali mavjud nazariy asoslar va metodologiyalar o'rganiladi. Tadqiqotning ikkinchi metodologiyasi inklyuziv ta'limni amalga oshirgan ayrim davlatlarning tajribalarini o'rganishni nazarda tutadi. Bu metodda o'qituvchilarni tayyorlash tizimi, ta'lim muassasalarining infratuzilmasi va jamiyatdagi inklyuzivlikka bo'lgan munosabatlar haqida to'liq ma'lumot olish uchun konkret misollarni tahlil qilish qo'llaniladi. Tadqiqotda inklyuziv ta'lim bo'yicha o'qituvchilar va boshqa ta'lim mutaxassisleri bilan so'rovnoma va intervyular o'tkaziladi. Bu metod orqali pedagoglarning inklyuziv ta'limni qanday qabul qilishi va uni amaliyotda qanday qo'llashlarini o'rganish mumkin bo'ladi. So'rovnomalar orqali inklyuziv ta'limni joriy etishdagi muvaffaqiyatlar va muammolarni aniqlash mumkin. Inklyuziv ta'limni amalga

sinovdan o'tkazish orqali uning samaradorligi va pedagogik strategiyalarni baholash usuli. Bu metodda o'quvchilarning inklyuziv ta'limga moslashtirilgan darslarga qanday javob berishi va qanday o'qitish metodlarining eng samarali ekanligi o'rganiladi. O'quvchilarning o'qish samaradorligini o'lchash va inklyuziv ta'limning ta'sirini statistik usullar yordamida baholash. Bu metodda inklyuziv ta'limning ta'siri va uning o'quvchilarning akademik ko'rsatkichlariga ta'siri o'rganiladi. Ushbu metodlar inklyuziv ta'limning samaradorligini baholash va uning turli yondashuvlar yordamida amalga oshirilishining amaliy jihatlarini tushunishga imkon beradi.

Natija va muhokama. Tadqiqot natijalariga ko'ra, inklyuziv ta'limning joriy etilishi o'quvchilarga maxsus ehtiyojlaridan qat'iy nazar o'zlarining to'liq imkoniyatlarini amalga oshirishga yordam beradi. Inklyuziv ta'limning turli modellari, jumladan, "barqaror o'qish" va "to'liq integratsiya" yondashuvlari, o'quvchilarning akademik va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Biroq, bunday ta'lim tizimlarining samarali ishlashi uchun ta'lim muassasalarining tegishli infratuzilmasi, o'qituvchilarni tayyorlash va jamiyatning inklyuziv ta'limga bo'lgan munosabati muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot davomida inklyuziv ta'limni amalga oshirishda bir qator muammolar, xususan, o'qituvchilarni tayyorlashdagi qiyinchiliklar, metodologik yondashuvlarning mavjudligi va ularning o'quvchilarga ta'siri, shuningdek, jamiyatdagi inklyuzivlikka bo'lgan qarashlar keltirilgan. O'qituvchilar ko'pincha maxsus ehtiyojlarga ega bolalar bilan ishlash uchun yetarlicha tayyor emas va ko'plab metodologik yondashuvlar haqiqatda sinovdan o'tmagan. Shuningdek, jamiyatning inklyuziv ta'limga bo'lgan munosabati ham o'zgarishni talab qiladi. O'qituvchilar, ota-onalar va ta'lim tashkilotlari o'rtasida hamkorlikning kuchayishi zarur, chunki bu jarayon nafaqat ta'lim tizimini, balki keng jamiyatni ham o'zgartirishga olib keladi.

Xulosa va takliflar. Inklyuziv ta'lim, maxsus ehtiyojlarga ega bo'lgan o'quvchilarning jamiyatga moslashishiga va o'z imkoniyatlarini to'liq amalga oshirishlariga yordam beruvchi ta'lim tizimi sifatida keng qo'llanilmoqda. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, inklyuziv ta'limning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi uchun uning samarali modellari, o'qituvchilarning tayyorgarligi, infratuzilmaning rivoji va jamiyatdagi inklyuzivlikka bo'lgan qarashlar muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, inklyuziv ta'limning xalqaro tajribalari, masalan, AQSh va Skandinaviyada amalga oshirilayotgan inklyuziv ta'lim modellarining samarasiga asoslanib, Uzbeksitanda bu tizimni rivojlantirishda ijobiy o'zgarishlar bo'lishi mumkin. Shunday qilib, inklyuziv ta'limning amaliyoti

nafaqat o'quvchilarning ta'lim olish jarayonini, balki ular bilan ishlovchi pedagoglarni ham yaxshilaydi.

O'qituvchilarni tayyorlash va malakasini oshirish: Inklyuziv ta'limning samarali joriy etilishi uchun o'qituvchilarning maxsus ehtiyojlarga ega bolalar bilan ishlash bo'yicha malakasini oshirish zarur. O'qituvchilarni tayyorlash uchun maxsus kurslar, treninglar va amaliyotlar tashkil etilishi kerak.

Pedagogik metodlarni takomillashtirish: Inklyuziv ta'limda o'quvchilarga mos pedagogik metodlar, shu jumladan farqli o'quv yondashuvlarini joriy etish muhimdir. O'qituvchilarni moslashtirilgan materiallar va metodlar bilan ta'minlash inklyuziv ta'limning muvaffaqiyatli bo'lishini ta'minlaydi.

Infratuzilmani rivojlantirish: Maktablarda inklyuziv ta'limni samarali amalga oshirish uchun kerakli infratuzilma, jumladan, maxsus o'quv materiallari, texnologiyalar va maxsus o'quv xonalarini tashkil etish zarur.

Jamiyatdagi inklyuzivlikni rivojlantirish: Inklyuziv ta'limning muvaffaqiyatli bo'lishi uchun jamiyatda maxsus ehtiyojlarga ega bolalarga nisbatan salbiy munosabatlarni kamaytirish kerak. Jamiyatda inkluzivlikni targ'ib qilish va ota-onalarni inklyuziv ta'lim jarayoniga jalb qilish muhimdir.

Mamlakatdagi qonuniy va me'yoriy bazani mustahkamlash: Inklyuziv ta'limni rivojlantirish uchun huquqiy va normativ hujjatlar yaratilishi zarur. Bu hujjatlar ta'lim muassasalarida inklyuziv ta'limni amalga oshirishda yordam beradi va uni samarali qo'llashga yo'l ochadi

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. UNESCO (2009). Policy Guidelines on Inclusion in Education. Paris: UNESCO.
2. Ainscow, M., & Booth, T. (2002). The Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools. Bristol: Centre for Studies in Inclusive Education.
3. Florian, L. (2014). The Inclusive Classroom: Education for All. Cambridge: Cambridge University Press.
4. Mitchell, D. (2014). Inclusive Education: A Practical Guide to Supporting Diversity in the Classroom. London: Routledge.
5. European Agency for Special Needs and Inclusive Education (2012). Inclusive Education and Effective Classroom Practices. Odense: European Agency for Special Needs and Inclusive Education.

